

Politiek na 500 jaar Reformatie

Zicht, 2016/4, december 2016, blz.74-75.

DE POSTMODERNE STAAT - DE UTOPIE VOORBIJ

Bespreking door J.A. Schippers

De Nijmeegse filosoof Marin Terpstra schreef een boeiend boek over de paradox van de moderniteit. Hij deed dat aan de hand van de uitdrukking die als een axioma regelmatig weerklinkt: ‘dat is niet meer van deze tijd’. Van monarchie tot zwarte piet, van de aanhef van wetten ‘bij de gratie Gods’ tot het christelijk onderwijs. Het is 2016, dus zet deze ‘relicten’ maar op de schroothoop van de geschiedenis. De auteur werpt de vraag op of het wel zo modern is om je op zo iets als ‘de tijd’ te beroepen? Brengt die uitdrukking de geest van de moderniteit tot uitdrukking?

Terpstra meent van niet. En hij heeft daar goede argumenten voor. Achter de eis om volstrekt modern te zijn, gaat een oeroud religieus verschijnsel schuil. De denkwijze waarin alles wat uit het verleden komt als achterhaald wordt gezien, berust op een vooruitgangsgeloof. De dwangmatigheid om bij te tijd te moeten zijn, bevalt Terpstra niet. Want moderniteit is wezenlijk verbonden met twijfel en onzekerheid. Daar past een heilige plicht om de tijd te volgen niet bij. Het oude beroep op God of de Bijbel wordt dan simpelweg vervangen door een beroep op ‘de tijd’. En wie zou gezaghebbend kunnen bepalen wat nu wel of niet bij deze tijd hoort? Dat zou iedereen kunnen doen: ieder zijn waarheid. Maar dreigt dan niet het gevaar dat degene die het hardste roept zijn zin krijgt? Gaat dan het recht van de sterkste gelden? En wat is daar ‘modern’ aan?

Met pragmatisme en technocratisch besturen kan de politiek proberen de maatschappelijke en levensbeschouwelijke onenigheid te overwinnen. Maar wat komt er dan van een vrije gedachtewisseling terecht? En er zou een alarmbelletje moeten gaan rinkelen, want het past wel naadloos bij de geest van deze tijd om veel meer waardering te hebben voor doen, maken, handelen en produceren dan voor geestelijke activiteiten zoals bezinnen, beschouwen en bidden. Het risico daarvan is dat ‘het kan niet’ gaandeweg de plaats inneemt van ‘het mag niet’. De omkering is nog riskanter: na verloop van tijd mag alles wat kan. Terpstra legt feilloos de nihilistische kern van de moderniteit bloot.

Ook fileert hij de idee dat godsdienst intrinsiek gewelddadig is en dat de moderniteit dat heeft overwonnen door religie te privatiseren, te marginaliseren, te neutraliseren en zo onschadelijk te maken. In de loop van de Europese geschiedenis heeft de wereldlijke macht het heft steeds meer in handen genomen. De kerk die in vroeger tijden de keizer naar de kroon stak, is nu ondergeschikt aan de staat. In de tijd van de godsdiensttwisten kon de heerser nog bepalen welke godsdienst het primaat verkreeg in zijn gebied. Andersgelovigen moesten zich stil houden of anders verhuizen naar elders. Zijn we vooruitgegaan of keren we weer terug naar die tijden, nu seculieren stellen dat ongodsdienstigheid, godloochening of zelfs godslastering de norm is en dat daarom gedragingen van (vooral de orthodoxe) gelovigen in het publieke domein eigenlijk niet meer getolereerd kunnen worden? Het lijkt modern te zijn om godsdienst als onzinnig en gevaarlijk te zien, of – een stap verder – orthodoxe christenen verdacht te maken, door ze als achterlijk te bestempelen en te betogen dat reformatorische

scholen 'niet meer van deze tijd' zijn. Of dat het een vooruitgang zou zijn wanneer de SGP via een kiesdrempel uit de Kamer verdwijnt. Maar in hoeverre verschilt deze denkwijze nog van die van de inquisiteurs van weleer die ervan overtuigd waren dat protestanten een pest voor de samenleving zijn?

Politiek debat gaat uiteindelijk over de vraag wat de beste manier van (samen)leven is. Wie 'de Verlichting' ziet als de enig ware belichaming van redelijkheid en moderniteit, moet niet verbaasd opkijken als hij tegenspraak krijgt. Het is niet redelijk om gefundeerde argumenten die conservatieven en christenen in dat debat inbrengen af te doen als 'onzin' of 'niet meer van deze tijd'. Terpstra pleit ervoor het oordeel van de tijd te vervangen door een beschouwing van de politieke strijd. Dat geeft meer zicht op de werkelijkheid waarin we ons allemaal bevinden. Een intrigerend boek dat aan het denken zet!

JAS